

LULEÅ KOMMUN
Stadsbyggnadskontoret
Planavdelningen

KYRKSTUGOR I GAMMELSTADS KYRKBY

Planbestämmelser för kyrkstugor

Tillhör detaljplan P91-04

KYRKSTUGOR I GAMMELSTADS KYRKBY

Gammelstads kyrkby och kyrkstaden är ett levande minnesmärke i världsklass, utpekad som en kulturmiljö av riksintresse och föreslaget till FN:s världsarvslista.

Naturligtvis vill alla slå vakt om en sådan kulturhistorisk skatt. Dess värde som historiskt dokument och minnesmärke skulle sjunka för varje främmande ingrepp och tillskott.

Som ägare till en kyrkstuga har Du ett stort ansvar för en liten del av en unik kulturmiljö.

Vid en första anblick kan det se ut som om alla kyrkstugor i Gammelstad är lika. De tycks alla bestå av kammare, farstu, röd brädfodring, några fönster med vita luckor och en vitmålad ytterdörr. Den som ägnar en stund åt att studera de drygt 400 stugorna upptäcker snart en fascinerande variationsrikedom inom byggnadstraditionens snäva ramar.

Studera noga detaljutförandet inför allt underhåll av kyrkstugan. Oftast sker misstagen av ren obetänksamhet och hade lätt kunnat undvikas.

Vårda Din gamla kyrkstuga som den antikviteten faktiskt är!

Under varje rubrik som följer finns en kort beskrivning. Sedan följer bestämmelser, som är juridiskt bindande.

Bindande bestämmelser redovisas på detta sätt, med fetstil inom en inramad skuggad ruta

RIVNINGSFÖRBUD; NYBYGGNATION

Kyrkstugornas kulturhistoriska värde har sin grund i kyrkstuguseden med medeltida rötter. Idag har kyrkstugutraditionen en annan innebörd och de kyrkstugor som uppförts under senare år har blivit "sommarstugor" utan koppling till kulturarvet. Det är önskvärt, att den som vill ha en kyrkstuga köper en befintlig stuga och ägnar sina resurser till att restaurera den och på så sätt hjälper till att föra det kulturhistoriska arvet vidare.

Befintlig kyrkstuga får inte rivas eller förvanskas.

Ny kyrkstuga får inte uppföras.

MARKEN

I en kulturmiljö som den i Gammelstad är inte bara byggnadsvården av vikt. Även den yttre miljön har stor betydelse för helheten. Trädgårdsmiljöer hör inte hemma bland kyrkstugorna och planteringar bör inte anordnas. Staket och inhägnader bör heller inte förekomma. Asfalt, stenläggningar och grusade ytor är lika främmande. Marken bör bevaras som gräsbevuxet "tun".

Kyrkstadskvarteren hade sannolikt ingen belysning alls när övriga Gammelstad fick sin första gatubelysning på 1870-talet. Att införa kopior av dessa första fotogenarmaturer bland stugorna vore historieförfälskning. Befintliga lysrörsarmaturer bryter dock alltför hårt mot helhetskaraktären och bör bytas ut. En belysningsplan bör upprättas för kyrkstugekvarteren.

Markbeläggningen skall utgöras av gräs.

Parkeringsytor får inte anordnas.

Belysningsarmaturer skall ha glödljus eller motsvarande ljusfärg.

Marklov krävs för trädfällning.

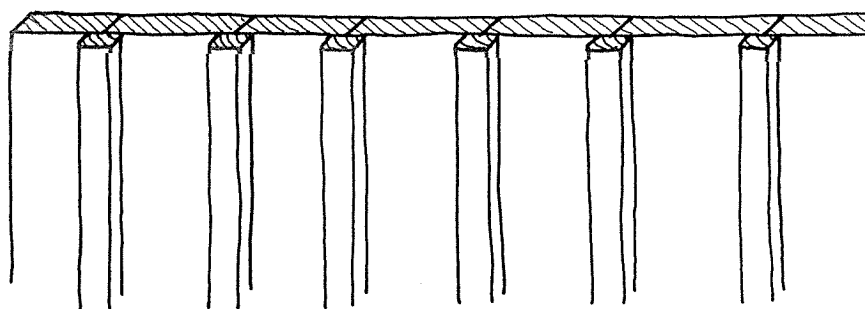
FASADER

Den normala brädfodringen på kyrkstugorna är stående ribbad panel, locklistpanel. Bottenbrädornas bredder varierar mellan 12,5 och 20 cm, gärna i dimensionsväxling på samma vägg (gärna även med fallande bredd på varje bräda) och med täckribbor, läkt, i bredder mellan 4 och 5 cm.

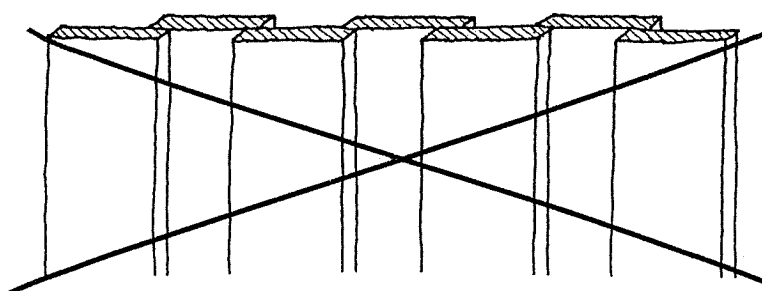
Moderna lockpaneler med breda lockbrädor får inte ersätta kyrkstugornas traditionella locklistpanel i något fall.

Det finns även kyrkstugor som har bibehållit timmerfasaderna.

BOTTENBRÄDOR 12,5 – 20 CM BREDA

TÄCKRIBBOR 4 – 5 CM BREDA

Timrade fasader skall bibehållas. Brädfodrade fasader skall ha stående ribbad träpanel, locklistpanel.

Kyrkstugor får endast målas med Äkta Falu Rödfärg, utan alkydinblandning. Knutbrädor får målas med vit linoljefärg.

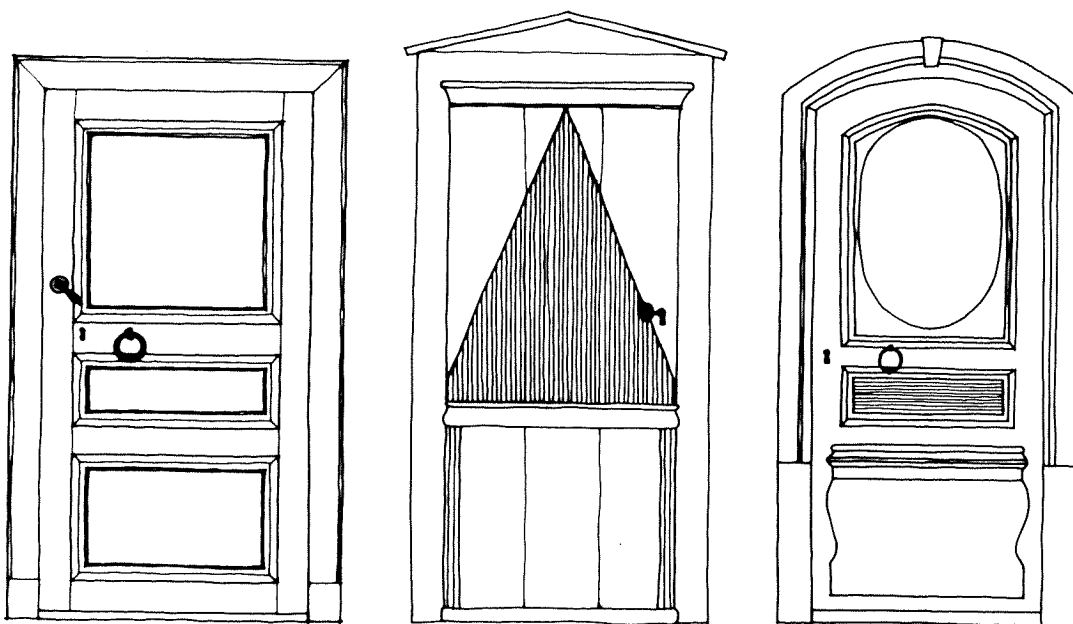
DÖRRAR

Kyrkstäderna har landets största samlade dokumentationsmaterial för dörrars utveckling under 1700- och 1800-talen. Det är därför viktigt att underhålla de gamla dörrarna så att de stoppar så länge som möjligt. Dörrar bör bara bytas när de har skador som inte kan repareras och då mot nya med samma utseende som de gamla. Byte av både dörr och karm bör bara ske i undantagsfall.

Det är alltid bättre med ett slitet original än en perfekt kopia.

Har stugan fått sin gamla dörr utbytt mot en slät sentida dörr kan ett byte till en dörr med dokumenterat äldre utförande rekommenderas.

Tänk också på att detaljer som gångjärn, handtag och nyckelplåtar är viktiga för helheten! Skinande mässing hör inte hemma här.

Bygglov krävs för dörrbyte och får endast ske till kopia av den befintliga eller till en dörr med dokumenterat äldre utseende.

Dörrar och dörrfoder skall vara målade med vit linoljefärg.

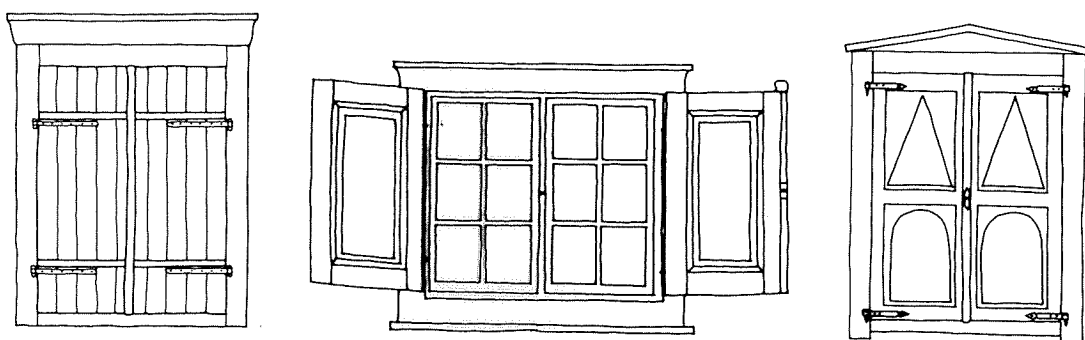
FÖNSTER, FÖNSTERLUCKOR OCH ÖVERSTYCKEN

Kyrkstäderna har landets största samlade dokumentationsmaterial för fönsterbyggandets utveckling. Det är därför viktigt att reparera och underhålla de gamla fönstren, så att de stoppar så länge som möjligt. Byte av både karm och båge bör bara tillåtas i undantagsfall.

Fönsterbågar bör bara bytas ut när de har skador som inte kan repareras och då mot nya med samma utseende som de gamla. Det räcker inte med att sätta lösa spröjsar på moderna bågar. Man ska sträva efter att sätta in bågar som är exakt lika de äldre i både hyvling och dimensioner. Undantaget är när man vill byta ett sentida fönster mot ett med äldre dokumenterat utseende.

Kyrkstugefönstren är försedda med stängningsbara luckor. Det är viktigt att vårda befintliga fönsterluckor och reparera så långt det är möjligt. Om luckorna måste bytas helt ska de nya ha gamla förebilder.

Överstycken finns i många olika former, alla enkla. Det är viktigt att bibehålla dem eller återskapa gammalt dokumenterat utförande.

Bygglov krävs för byte av fönster, fönsterluckor eller fönsteröverstycken och får endast ske till kopior av befintliga eller till sådana med dokumenterat äldre utseende.

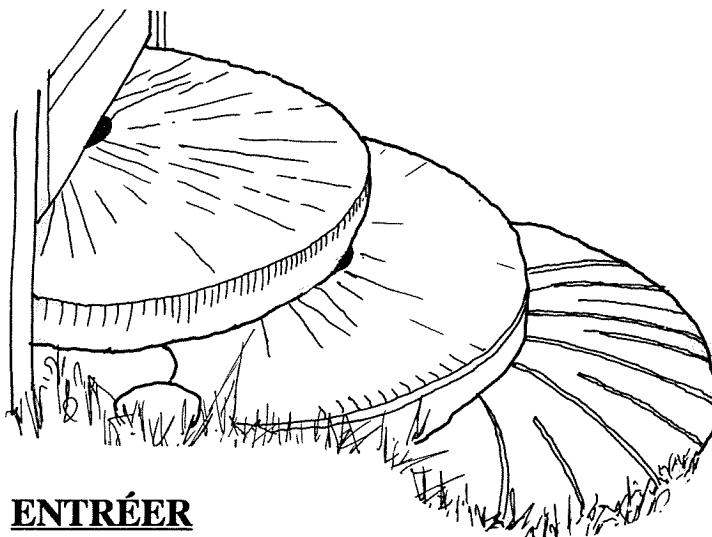
Fönsterluckor skall vara stängningsbara.

Alla fönsterdetaljer skall vara målade med vit linoljefärg.

GRUNDER

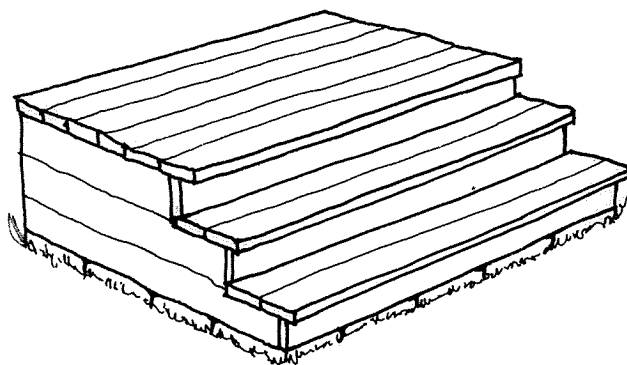
Torpargrunder av natursten är det normala i kyrkstaden och bör så förbli.

Torpargrunder av natursten skall bevaras.

ENTRÉER

Entrétrappa av natursten kan utgöras av ett enda stort hugget stenblock eller av flera hopfogade stenar. Ofta är bron också hopspikad av plank. Utförandet har alltid mycket enkel form. Broräcken skall normalt inte förekomma, men ibland krävs en handledare, som då skall ha enklast möjliga utförande.

Bro av natursten skall bevaras.

Bygglov krävs för ny entrétrappa, som skall ha gammalt dokumenterat utförande.

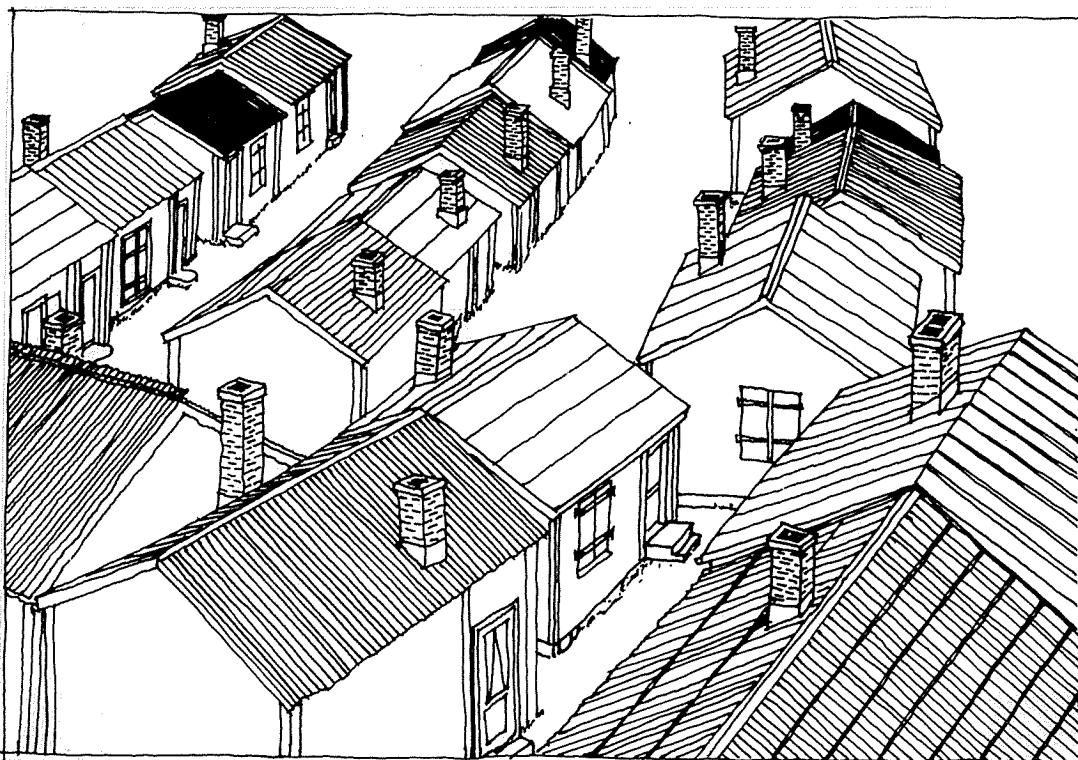
TAK

Kyrkstugornas yttertak är täckta med många olika material, från nävertak med stockar till plastbelagd plåt. Flerkammarsstugorna byter ofta takmaterial över skiljeväggen mellan olika ägare.

För kyrkstadens karaktär är det viktigt att bevara växlingen mellan olika taktyper. Det är viktigt att taken är **matta**, grå eller svarta. Materialbyte kan tillåtas, men kräver bygglov.

Bygglov krävs för byte av takmaterial.

Tak skall vara matta, grå - svarta.

SKORSTENAR

Även om behovet av skorstenar försvinner alltmer är det av stort värde att de bevaras i största möjliga utsträckning.

Skorstenar skall muras av rödtegel och förses med låg stos mot taket och putsad eller gjuten avfasad täckplatta på krönet.

OMBYGGNAD

Kyrkstugorna som kulturhistoriskt dokument omfattar givetvis även interiören. Ingrepp i timmerväggar innebär en förvanskning av de kulturhistoriska värdena. "Spanska valv" mellan kamrarna hör till de modenycker som är helt främmande här.

En ur brandsäkerhetssynpunkt helt förkastlig nyhet, är de fönster som många stugägare öppnat i samband med att man byggt om den gamla vedskrubben till pentry, ett ingrepp som också förvanskar det kulturhistoriska värdet.

Ingrepp i timrade väggar får inte göras.

Ingrepp i ytterväggar får inte göras.

ADMINISTRATIVA BESTÄMMELSER

Ändrad lovplikt

Kyrkstugorna i Gammelstads kyrkstad har så stora kulturhistoriska värden att det motiverar en utökning av lovplikten för att säkerställa dem. Utökade krav på bygglov och marklov finns sammanställda nedan, men finns även under respektive rubrik.

Bygglov krävs för byte av dörr, fönster, fönsterluckor, fönsteröverstycken, takmaterial och entrétrappa.

Marklov krävs för trädfällning.

Den utökade bygglovplikten skall vara kostnadsfri för sökanden.

UPPLYSNINGAR

Arkeologisk undersökning

Där kyrkbyn idag ligger, har människor bott och verkat i snart tusen år. Under marken finns rester som på olika sätt kan berätta för dagens människor om våra förfäders liv. Området är klassat som fast fornlämning. Det är viktigt att dessa kulturlager inte skadas av ovarsamhet eller i okunskap.

Inför alla markarbeten skall samråd angående arkeologisk undersökning ske med länsstyrelsen.

Stadsbyggnadskontorets planavdelning 1994-06
Reviderad 1994-12

Allan Sundberg
planarkitekt

Margareta Edström
planingenjör